

Marek Cendrowski

**WSPÓŁCZESNE UWARUNKOWANIA
HANDLU LUDŹMI**

Wstęp

Współczesna cywilizacja, może nie do końca doskonała, ale wydaje się, stanowić szczyt osiągnięć człowieka na przestrzeni wieków. Mamy system praw, nakazów, zakazów, których zadaniem jest egzekwowanie każdego odstępstwa od zapisów stanowiących zasady życia w społeczeństwie. Powszechne jest przekonanie, że ludzie powinni być równi wobec siebie i prawa.

Tym bardziej ze wstrętem i poczuciem wyższości odnosimy się do obyczajów starożytnych społeczeństw, które z jednej strony wykształcone i oświecone, hołdujące idei wolności i piękna, z drugiej propagowały system klas społecznych, gdzie jedna grupa uprzywilejowanych, bogatych obywateli żyła kosztem innych, biednych i wykorzystywanych niewolników.

Czy jednak mamy do tego prawo? Jak wskazują statystyki, obecny świat niewiele się zmienił. Nadal istnieje niewolnictwo, wykorzystywanie biednych i nieporadnych. Można nawet odnieść wrażenie, że zjawisko handlu ludźmi znacznie się rozwinęło od czasów antycznych.

O ile w starożytnej Grecji czy Rzymie niewolnicy byli traktowani jak tania siła robocza, obiekty wykorzystywania seksualnego czy jako żywe zabawki w czasie igrzysk, to w czasach nam współczesnych pojawiło się jeszcze wiele innych form związanych z handlem ludźmi. Dotyczy to choćby handlu narządami i organami.

Czy zatem w pewnym sensie mamy prawo twierdzić, że dawne, starożytne ludy były mniej cywilizowane niż my sami?

Okazuje się, że ten odrażający i powszechnie krytykowany społecznie proceder nadal nie został skutecznie wyeliminowany z naszego życia, a można zaryzykować stwierdzenie, że rozwija się nadal.

Spółczesne społeczeństwa otwarte pozwoliły człowiekowi na korzystanie z dużego obszaru wolności, takich jak demokracja czy prawo do samostanowienia o sobie.

Hasła „wolność, równość, braterstwo” stały się fundamentem cywilizacji zachodniej.

Jednak mimo tych ideałów, do dziś nie zlikwidowano jednego z największych zagrożeń dla człowieka, jakim jest handel ludźmi.

Rozwój cywilizacyjny powoduje, że człowiek współczesny dostrzega coraz bardziej złożoność otaczającej go rzeczywistości. Jednak mimo tego rozwoju, człowiek nadal pozostał istotą rozdartą, która z jednej strony kieruje swoim postępowaniem poprzez racjonalne myślenie, z drugiej jednak strony podlega wpływowi instynktów i popędów, jak choćby seksualizm, walka o dominację czy stan posiadania.

Handel ludźmi stanowi przykład, że instynkty zawsze były i będą w dużej mierze wpływać na postępowanie człowieka.

W obliczu tych zwykłych ludzkich ułomności, niezbędne jest budowanie w społeczeństwach humanistycznego wizerunku człowieka, którego prawa do bycia podmiotem są podstawowym i najważniejszym imperatywem, jaki powinien przyświecać współczesnym społeczeństwom XXI wieku.

Postęp cywilizacyjny znacznie wykracza poza percepcję zwykłego człowieka. Większość z nas korzysta ze zdobyczy nauki i techniki nie starając się nawet pojąć zasady ich działania. Nie jest zatem czymś zaskakującym fakt, że te wytwory ludzkiej cywilizacji wpływają na zachowanie i postępowanie człowieka. Wymuszają one bowiem nowe standardy zachowań i norm postępowania.

Dziś posiadanie telefonu komórkowego stało się czymś zwyczajnym. Człowiek, który korzysta z tego urządzenia nie zdaje sobie sprawy z możliwości, jakie daje współczesna technika nie tylko w zakresie inwigilowania, ale także wpływu na zachowania i postępowania ludzi, którzy stali się społecznością informacyjną, lub też społeczeństwem sieci, podatną na manipulacje. Powoduje to, że rozwój cywilizacyjny znacznie wykracza także poza ramy norm, które powszechnie uważane są za fundamentalne dla egzystencji ludzkiej. W takich warunkach podejmowanie decyzji przez człowieka nie odbywa się do końca w oparciu o wiedzę, ale raczej bodźce i stereotypy. „Większość przedstawicieli naszej kultury wykształca w sobie w ciągu życia pewien zbiór czynników wyzwalających uleganie wpływowi społecznemu, to znaczy zbiór pewnych cech czy informacji, których pojawienie się w otoczeniu jest sygnałem, że poddanie się wpływowi będzie dla człowieka dobroczynne i korzystne.”¹ Podobna sytuacja dotyczy postrzegania innych ludzi, którym przypisuje się pewne cechy, traktuje lepiej lub gorzej.

Jak twierdzi S. Fiske „ludzie dokonują wzajemnej kategoryzacji w sposób odruchowy i niezamierzony na podstawie rasy, płci, wieku i przynależności do innych chronionych grup i że, co więcej, w ślad za tym idzie powielanie stereotypów, uprzedzenia i dyskryminacja.”² Często zatem to właśnie stereotypy „zezwalają” na postrzeganie innego człowieka jako gorszego, mniej znaczącego. To w pewnym sensie rozgrzesza tych, którzy te prawa naruszają.

Wydaje się zatem, że w obliczu nowych wyzwań związanych z rozwojem Internetu i technik komunikacji, nieuniknione jest wznowienie dyskusji nad budowaniem nowego ładu w obszarze norm i wartości. Podobna sytuacja dotyczy dziś praw człowieka.

Dyskryminacja daje danej grupie społecznej realne korzyści. Daje ona bowiem „konkretne korzyści ekonomiczne (...) i służy podtrzymaniu po-

1) R. Cialdini, *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*. GW Gdańsk 2011, s. 33.

2) S. Fiske, *Co zawiera kategoria*, [w:] A. Miller (red.), *Dobro i zło z perspektywy psychologii społecznej*, WAM, Kraków 2008, s. 172.

litycznej, społecznej i instytucjonalnej władzy tej grupy.”³

Globalne ich rozumienie nie jest tożsame dla różnych stron świata. Inaczej prawa człowieka są postrzegane w krajach wschodu, inaczej przez obywateli kultury zachodniej.

To zderzenie cywilizacji prowadzi do pewnych rozbieżności w postrzeganiu zarówno norm i wartości, jak i praw człowieka w ogóle.

Początki handlu ludźmi

Handel niewolnikami w czasach nowożytnych na wielką skalę pojawił się pod koniec w XV wieku. Handlem ludźmi zajmowali się głównie Portugalczycy i Arabowie.

W 1443 roku w Europie po raz pierwszy przywieziono afrykańskich niewolników. Ze względu na wzrastające zapotrzebowanie na niewolników, już rok później w Lagos powstał pierwszy w Europie targ niewolników.

Prawdopodobnie pierwszym, udokumentowanym przypadkiem handlu ludźmi na masową skalę był rejs statku niewolniczego w 1526 roku z Afryki do Ameryki⁴.

Niewolnicy byli traktowani jako „towar”, a nie żywi ludzie. Stąd też warunki, w jakich ich przewożono powołały, że słabsze jednostki umierały. Pozostali w stanie skrajnego wyczerpania docierali do portów przeznaczenia.

Dla przykładu, około roku 1780, wsiadło na pokład statków niewolniczych ponad 115 tys. niewolników, natomiast wysiadło w portach docelowych niewiele ponad 101 tys. Tylko w tym okresie w transporcie zmarło około 14 tys. osób. Liczbę osób, które stały się ofiarami handlu niewolnikami przedstawiono w tablicy 1.

Skala zjawiska wskazuje, jak bardzo dochodowy był to interes, że społeczeństwa cywilizowanej Europy nie protestowały, mimo iż w imię bogactwa i chciwości pozbawiono życia tyle istnień ludzkich.

Refleksja przyszła dopiero pod koniec XIXw. Wydaje się jednak, że nie względy humanitarne, ale pragmatyczność spowodowała, że odstąpiono od masowego handlu niewolnikami.

Łącznie od XVI do XIX wieku z Afryki przewieziono ponad 12,5 miliona osób. Warta podkreślenia jest bezwzględność, jaką przejawiali handlarze niewolników.

Szacuje się, że około 1,5 mln ludzi zmarło na skutek tragicznych warunków bytowych na statkach niewolniczych. Stanowi to średnio prawie 13% każdego transportu.

3) J. Dovidio, L. Gaertner i inni, *Współczesna tendencyjność rasowa*, [w:] A. Miller (red.), *Dobro i zło z perspektywy psychologii społecznej*, WAM, Kraków 2008, s. 187.

4) Zob. <http://www.slavevoyages.org/tast/index.faces,10.09.12>

Tab. 1 Liczba niewolników przewiezionych z Afryki⁵

	Spain / Uruguay	Portugal / Brazil	Great Britain	Netherlands	U.S.A.	France	Denmark / Baltic	Totals
1501-1550	31,738	32,387	0	0	0	0	0	64,126
1551-1600	88,223	121,804	1,922	1,365	0	66	0	213,380
1601-1650	127,809	469,128	33,695	33,558	824	1,827	1,053	667,893
1651-1700	18,461	542,064	394,567	186,373	3,327	36,608	26,338	1,207,738
1701-1750	0	1,011,143	964,639	156,911	37,281	380,034	10,626	2,560,634
1751-1800	10,654	1,201,860	1,580,658	173,103	152,023	758,978	56,708	3,933,985
1801-1850	568,815	2,460,570	283,959	3,026	111,395	203,890	16,316	3,647,971
1851-1866	215,824	9,309	0	0	476	0	0	225,609
Totals	1,061,524	5,848,265	3,259,440	554,336	305,326	1,381,404	111,041	12,521,336

Pojawiający się w Afryce kolonializm spowodował, że podzielono jej terytorium, a mieszkańcy otrzymali status obywateli, choć drugiej kategorii. Jednak byli teraz potrzebni na miejscu. Stąd też w większości krajów zakazano handlu niewolnikami.

Między innymi Wielka Brytania od roku 1807 uznała handel niewolnikami za proceder nielegalny. Brytyjskie okręty wojenne otrzymały rozkaz zatrzymywania statków niewolniczych. Uwolnionych przekazywano najczęściej pod opiekę osób zaufanych, gdzie praktycznie byli oni nadal wyzyskiwani. Różnica polegała jedynie na tym, że po pewnym czasie mogli odzyskać wolność.

Handel niewolnikami z czarnego łądu miał w głównej mierze pokrywać zapotrzebowanie na siłę roboczą. Sprzedany niewolnik był własnością kupującego, który mógł dowolnie dysponować życiem i śmiercią zniewolonej osoby.

Powstały w wyniku rozwoju kolonializmu rasizm dał znać o sobie także w ustawodawstwie międzynarodowym.

5) Tamże.

Prawo a handel ludźmi

Handel białymi niewolnikami był czymś daleko bardziej złym, niż czarnymi. Dano temu wyraz w Międzynarodowej Konwencji uchwalonej 18 maja 1904 roku oraz 4 maja 1910 roku w sprawie zwalczania handlu białymi niewolnikami.⁶

Dopiero Liga Narodów 30 września 1921 roku ujednoliciła zakaz handlu uchwalając Konwencję o zakazie handlu kobietami i dziećmi⁷ znowelizowaną później poprzez Protokół o zmianie tej Konwencji, podpisany w Lake Success w dniu 12 listopada 1947 roku⁸.

Także Konwencja z 11 października 1933 roku w sprawie zakazu handlu kobietami pełnoletnimi miała doniosły wkład w zwalczanie handlu kobietami.⁹

Na mocy tych postanowień w zwalczaniu handlu kobietami mogły uczestniczyć także państwa nie będące członkami Ligii Narodów.

Niezwykle ważnym dokumentem, który jest istotny z punktu widzenia zwalczania handlu ludźmi jest Karta Narodów Zjednoczonych, uchwalona 26 czerwca 1945 roku w San Francisco.

W preambule dokumentu stwierdzono, że:

„My, Ludy Narodów Zjednoczonych, zdecydowane

- uchronić przyszłe pokolenia od klęsk wojny, która dwukrotnie za naszego życia wyrządziła ludzkości niewypowiedziane cierpienia,

- przywrócić wiarę w podstawowe prawa człowieka, w godność i wartość człowieka, w równouprawnienie mężczyzn i kobiet, w równość narodów dużych i małych,

- stworzyć warunki umożliwiające utrzymanie sprawiedliwości i poszanowania zobowiązań,

wynikających z traktatów i innych źródeł prawa międzynarodowego, oraz popierać postępy społeczny i poprawę warunków życia w większej wolności, i w tym celu:

- postępować tolerancyjnie i współżyć w pokoju jak dobrzy sąsiedzi,

- zjednoczyć swe siły dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,

- zapewnić - przez przyjęcie zasad i ustanowienie metod - aby siły zbrojne były używane tylko we wspólnym interesie,

- korzystać z urządzeń międzynarodowych w celu popierania gospodarczego i społecznego postępu wszystkich narodów

- postanowiliśmy zjednoczyć nasze wysiłki dla wypełnienia tych zadań”.¹⁰

6) Dz. U. R.P. z 1922 r., Nr 87, poz. 783.

7) Dz. U. z 1925 r., Nr 125, poz. 893.

8) Dz. U. z 1951 r., Nr 59 poz. 405.

9) Dz. U. z 1938 r., Nr 7, poz. 37.

10) Zob. Postanowienia konferencji z San Francisco - Karta Narodów Zjednoczonych.

Dokument ten stał się podwaliną międzynarodowego działania na rzecz praw człowieka.

Jego niezwykłość to przede wszystkim to, że przedstawiciele różnych narodów uznali za konieczne, aby wprowadzić ochronę prawną dla każdego człowieka bez względu na płeć, rasę czy przynależność narodową.

Podkreślono potrzebę respektowania umów międzynarodowych, a użycie sił zbrojnych jedynie w sytuacji ochrony dobra wspólnego.

W celu realizacji postanowień Karty Narodów Zjednoczonych, powołano Komisję Praw Człowieka oraz jej organ pomocniczy w postaci Rady Gospodarczej i Społecznej.

Obecnie Komisja Praw Człowieka została zastąpiona przez Radę Praw Człowieka ONZ.

W dniu 10 grudnia 1948 roku przyjęto Powszechną Deklarację Praw Człowieka.

Jej główny cel określono „jako wspólny najwyższy cel wszystkich ludów i wszystkich narodów, aby wszyscy ludzie i wszystkie organy społeczeństwa mając stale w pamięci niniejszą Deklarację - dążyły w drodze nauczania i wychowywania do rozwijania poszanowania tych praw i wolności i aby zapewniły za pomocą postępowych środków o zasięgu krajowym i międzynarodowym powszechnie i skuteczne uznanie i stosowanie tej Deklaracji zarówno wśród Państw Członkowskich, jak i wśród narodów zamieszkujących obszary podległe ich władzy.”¹¹

W Europie powołano Europejską Konwencję Praw Człowieka.

Artykuł 4 przywołanej Konwencji jednoznacznie określa, czym jest naruszenie praw człowieka w zakresie niewolnictwa i pracy przymusowej:¹²

1. *Nikt nie może być trzymany w niewoli lub w poddaństwie.*
2. *Nikt nie może być zmuszony do świadczenia pracy przymusowej lub obowiązkowej.*
3. *W rozumieniu tego artykułu pojęcie „praca przymusowa lub obowiązkowa” nie obejmuje:*
  - a) *żadnej pracy, jakiej wymaga się zwykle w ramach wykonywania kary pozbawienia wolności orzeczonej zgodnie z postanowieniami artykułu 5 niniejszej konwencji lub w okresie warunkowego zwolnienia;*
  - b) *żadnej służby o charakterze wojskowym bądź służby wymaganej zamiast obowiązkowej służby wojskowej w tych krajach, które uznają odmowę służby wojskowej ze względu na przekonania;*
  - c) *żadnych świadczeń wymaganych w stanach nadzwyczajnych lub klęsk zagrażających życiu lub dobru społeczeństwa;*
  - d) *żadnej pracy ani świadczeń stanowiących część zwykłych obowiązków obywatelskich.*

11) Zob. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.

12) Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284.

Unia Europejska podjęła inicjatywy zmierzające do przeciwdziałania międzynarodowej przestępczości trudniącej się procederem handlu żywym towarem, dając tego wyraz w Decyzji Rady Unii Europejskiej w sprawie zwalczania handlu ludźmi¹³ oraz Konwencji Warszawskiej w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi.¹⁴

Polska uznając doniosłość zagrożeń w tym obszarze, ratyfikowała Protokół z Palermo, stanowiący uzupełnienie Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej.¹⁵

Dotyczyło to także zwalczania handlu ludźmi.

Ściganie handlu ludźmi w Polsce

Zmiany te spowodowały także potrzebę znowelizowania w Polsce ustawy Kodeks karny.

Problematyka handlu ludźmi jest zjawiskiem przestępczym, które pojawiło się w Polsce praktycznie po 1990 roku. Organy ścigania i wymiar sprawiedliwości nie posiadały jeszcze właściwych narzędzi prawnych, które umożliwiałyby skuteczne zwalczanie i przeciwdziałanie powstałym zagrożeniom.

Kodeks karny z 1969 roku nie penalizował przestępstwa określonego jako „handel ludźmi”.

Dysponował jedynie zakresem dotyczącym przestępstw o charakterze ogólnym. Dotyczyło to następujących obszarów:

Przestępstwo przeciwko wolności:

Art. 165 kk:

§1- kto pozbawia człowieka wolności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

§2- jeżeli pozbawienie wolności trwało dłużej niż czternaście dni lub łączyło się ze szczególnym udręczeniem, albo w innych szczególnie ciężkich wypadkach, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Art. 166 kk:

§1- Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę najbliższych, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny.

13) Zob. Dz.U. WE L 203 z dnia 1 sierpnia 2002 r.

14) Zob. Dz.U. z 2009 r., Nr 20, poz. 107.

15) Zob. Dz.U. z 2005 r., Nr 18, poz. 158.

Zmuszenie innej osoby do określonego zachowania się:

Art. 167 kk: §1- Kto używa przemocy lub groźby bezprawnej¹⁶ w celu zmuszenia innej osoby do określonego zachowania się, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny,

§2- Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Nadużycie stosunku zależności:

Art. 170kk:

§1 - Kto przez nadużycie stosunku zależności lub wyzyskanie krytycznego położenia doprowadza inną osobę do poddania się czynowi nierządnemu lub do wykonania takiego czynu, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

§2 - Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Uprowadzenie nieletniego:

Art. 188kk:

Kto wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru uprowadza lub zatrzymuje małoletniego albo osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.¹⁷

Jak widać zatem, wiele form przestępczych związanych ze zjawiskiem handlu ludźmi znajdowało się poza obszarem ścigania prawem.

Dotyczy to przestępstw w zakresie:

- prowadzenia „obrotu” ludźmi jako towarem (przede wszystkim dziećmi i kobietami),

- zmuszania do pracy niewolniczej,

- handlu narządami i tkankami.

Dopiero Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1998 roku wprowadził artykuł 253 kk, który w swojej dyspozycji penalizował handel ludźmi jako przestępstwo sankcjonowane karą nie krótszą niż trzy lata pozbawienia wolności.¹⁸

Jednak nie precyzował on w sposób szczegółowy, czym jest i jakie zachowanie może stanowić wyczerpanie znamion przestępstwa handlu ludźmi.

Wprowadzona nowela w 2010 roku zdefiniowała i określiła w sposób szczegółowy, jakie zachowania przestępcze wyczerpują znamiona handlu ludźmi.

W art. 8 Ustawy przepisy wprowadzające kodeks karny stwierdzono, że:

Kto powoduje oddanie osoby w stan niewolnictwa lub utrzymuje ją w tym stanie albo uprawia handel niewolnikami ,podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

W myśl art. 115 § 22, handlem ludźmi jest:

16) Art. 120§10kk, Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r., Kodeks karny, Dz.U. 1969 nr 13 poz. 94.

17) Zob. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r., Kodeks karny, Dz.U. 1969 nr 13 poz. 94.

18) Zob. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 Kodeks Karny Dz. U. z 2 sierpnia 1997 r. Nr 88, poz. 553.

werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

- 1) przemocy lub groźby bezprawnej,*
- 2) uprowadzenia,*
- 3) podstępu,*
- 4) wprowadzenia w błąd albo wyzyskaniu błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,*
- 5) nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,*
- 6) udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą*
- w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgoda, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1-6.

Natomiast definicję niewolnictwa zawarto w § 23 niniejszego artykułu:

§ 23. Niewolnictwo jest stanem zależności, w którym człowiek jest traktowany jak przedmiot własności.¹⁹

Byt przestępstwa uzależniony jest od elementu przemocy (w przypadku małoletniego nie ma to znaczenia), jakim są: bezpośrednia przemoc lub groźba bezprawna, uprowadzenie, podstęp, wprowadzenie w błąd lub wykorzystanie błędu w tym także stanu nieświadomości ofiary oraz nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia.

Poza tym w punkcie 6 wskazano, że osoby, które płacą (osobie nadzorującej lub sprawującej opiekę nad ofiarą), za możliwość wykorzystania seksualnego lub do innych celów (do pracy o charakterze przymusowym, żebractwa, niewolnictwa lub innej poniżającej czynności) mogą być ściągane karnie.

Zmienia to możliwości dotyczące zwalczania prostytucji, gdzie do tej pory klient nie ponosił żadnej odpowiedzialności za korzystanie z usług szczególnie osób wykorzystywanych wbrew ich woli.

Podobna sytuacja dotyczy przestępców, którzy organizowali grupy żebraków czerpiąc z nich korzyści.

A zatem, przestępstwo ma miejsce nawet wtedy, gdy osoba pokrzywdzona twierdzi, że jej wykorzystywanie ma miejsce za jej zgodą. Ma to istotne znaczenie z punktu widzenia możliwości ścigania sprawców tych przestępstw. Jest to szczególnie istotne z uwagi na to, że wielokrotnie

19) Zob. art. 115 § 22 Ustawy z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy kodeks karny Dz.U. Nr 7, poz. 46.

osoby, które były poddane procederowi handlu ludźmi, przechodziły pewnego rodzaju pranie mózgu. Często także były szantażowane użyciem przemocy fizycznej i psychicznej. Zastraszanie ofiary przez grupę przestępczą często także dotyczyło wyrażania gróźb kierowanych wobec osób najbliższych. Grupy przestępcze w ten sposób kontrolowały ofiary utwierdzając je w przekonaniu, że w przypadku odmowy współpracy lub buntu spotka je poważna kara, gdzie przede wszystkim ucierpieć mogą członkowie ich rodzin, lub osoby najbliższe. Taka forma szantażu była często kierowana do kobiet, które były sprzedane za granicę i miały utrudniony kontakt z rodziną.

O tym, że nie są to groźby pozbawione sensu świadczą informacje o dokonanych zabójstwach młodych kobiet.

Jednym z przykładów szeroko prezentowanym przez media w Polsce i za granicą było zabójstwo Beaty Bryl. Kobieta ta została sprzedana do domu publicznego w Wielkiej Brytanii.

W wyniku działań policyjnych odzyskała wolność i złożyła szerokie zeznania w tej sprawie. Powróciła do Polski, gdzie w wyniku szantażu została zmuszona przez bliżej nieznane osoby do powrotu do Anglii, gdzie została zamordowana.²⁰

Nowe oblicza handlu ludźmi

Obecnie zjawisko handlu ludźmi nie ogranicza się do zwyczajowego rozumienia przestępstwa polegającego na porywaniu lub podstępny zwabianiu młodych kobiet w celu ich wykorzystania w prostytucji czy pornografii.

Ustawodawca w nowelizacji ustawy kodeks karny dostrzegł różnorodność przejawów przestępczych w obszarze dotyczącym handlu ludźmi.

Jak wynika z definicji zawartej w art. 115 § 22 kk, handel ludźmi to także zmuszanie do pracy niewolniczej, bądź takiej, która jest niezgodna z obowiązującym prawem. Brak lub ograniczenie praw pracowniczych jest uznawane jako przejaw handlu ludźmi. Także i w tym przypadku na uwagę i podkreślenie zasługuje zapis dotyczący możliwości ścigania sprawców nawet, jeżeli dzieje się to za artykułowaną zgodą pokrzywdzonego.

Ostatnia nowelizacja ustawy Kodeks karny wprowadziła kilka istotnych zmian w zakresie dotyczącym handlu ludźmi.

Uchylono :art. 253 kk i 204 § 4, a w ich miejsce wprowadzono art. 189a - gdzie karalne jest nie tylko działanie, ale także przygotowanie do popełnienia przestępstwa. Ma to szczególne znaczenie z punktu widzenia możliwości wykrywczych i prewencyjnych.

20) http://www.wiadomosci24.pl/artukul/polscy_gangsterzy_handluja_zywym_towarem_w_londynie_6577.html, [dospep: 17.07.2010].

Także istotną zmianą z punktu widzenia skuteczności ścigania tego typu przestępstw jest próba uwrażliwienia i zwrócenia uwagi społeczeństwa na zjawisko handlu ludźmi. Szczególnie w zbiorowościach miejskich można zaobserwować brak zainteresowania tym, co dzieje się za ścianą u sąsiada. A przecież, w innych przypadkach, gdyby w porę zostały powiadomione organy ścigania, los wielu ofiar mógłby ulec pozytywnej odmianie.

Stąd też w nowelizacji ustawy kodeks karny w art. 240 § 1 nałożono na każdego obywatela, (który jest w posiadaniu informacji między innymi na temat handlu ludźmi) obowiązek powiadomienia organów ścigania pod groźbą odpowiedzialności karnej.

Dobrodziejstwem nowelizacji kodeksu karnego objęte zostało także zjawisko nielegalnej adopcji.

Wprowadzony art. 211a penalizuje odpowiedzialność karną za podejmowanie nielegalnej adopcji: *Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, zajmuje się organizowaniem adopcji dzieci wbrew przepisom ustawy podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.* Jednak zawarty w dyspozycji przepisu zwrot „wbrew przepisom ustawy” tak naprawdę niczego nie zmienia w efektywności ścigania tego procederu. Każda przeprowadzona adopcja była i jest poddawana ocenie sądu.

A zatem organizowanie nielegalnych adopcji może zostać przemianowane na przykład na „obsługę prawną klienta”, co może stwarzać trudności z udowodnieniem wyczerpania znamion przestępstwa art. 211a.

Adopcja w Polsce w dużej mierze opiera się na dobrowolnym zrzeczeniu się praw do dziecka na rzecz innej osoby. Jest ona regulowana przez przepisy Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego.

Zgodnie z art. 117 §1KRO *przysposobienie następuje przez orzeczenie sądu opiekuńczego na żądanie przysposabiającego.*²¹ Zapisy kodeksowe są niezwykle niejasne, co stwarza wiele możliwości interpretacyjnych, w tym także warunki do zaistnienia handlu ludźmi:²²

Art. 114. § 1. Przysposobić można osobę małoletnią, tylko dla jej dobra.

Art. 114¹. § 1. Przysposobić może osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych, jeżeli jej kwalifikacje osobiste uzasadniają przekonanie, że będzie należycie wywiązywała się z obowiązków przysposabiającego.

A zatem, analizując powyższe zapisy, należy ustalić, czym jest i co należy uznać za „dobro dziecka”? W jaki sposób sąd ma możliwości zbadania, czy działania adopcyjne w gruncie rzeczy nie są podyktowane chęcią wykorzystania dziecka do celów przestępczych?

W art. 114¹ osoba wyrażająca chęć adopcji musi wykazać się „kwalifikacjami osobistymi uzasadniającymi przekonanie, że będzie należycie wywiązywała się z obowiązków”. Niestety kodeks nie precyzuje, o jakie

21) Dz.U. z 5 marca 1964 r., Nr 9, poz. 59

22) Tamże.

kwalifikacje osobiste chodzi. Czy jest to status materialny, poziom wykształcenia czy też nienaganna opinia w miejscu zamieszkania?

Dosyć enigmatycznym zapisem jest art. 73 § 1 KRO: *Uznanie ojcostwa następuje, gdy mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, oświadczy przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, że jest ojcem dziecka, a matka dziecka potwierdzi jednocześnie albo w ciągu trzech miesięcy od dnia oświadczenia mężczyzny, że ojcem dziecka jest ten mężczyzna. A zatem wystarczy zaledwie oświadczenie ustne przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego bez poparcia swoich słów stosownymi badaniami lekarskimi, aby stać się pełnoprawnym ojcem dziecka.*

Myślę, że nowelizacja kodeksu karnego w tym zakresie nie przyniesie oczekiwanego skutku w postaci wyeliminowania lub przynajmniej ograniczenia zjawiska adopcji dzieci mającego podłoże handlu ludźmi. W tym zakresie powinny zostać znowelizowane przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Bo przecież istotą problemu jest nie tylko znalezienie osób chętnych do podjęcia się trudu wychowania dziecka, ale także rzetelna kontrola jego losów w przyszłości.

Osobną kwestię stanowi problematyka związana z obrotem tkankami i narządami. Szybko rozwijająca się medycyna (transplantologia) otworzyła nowe zagrożenia dla człowieka. Narządy ludzkie, a w szczególności obrót nimi stanowi dziś bardzo dochodowy biznes.

Trudno się zatem dziwić, że uregulowanie tego obszaru stało się niezwykle istotne.

Pierwszą próbę ochrony w tym zakresie wprowadzono ustawą z dnia 26 października 1996 roku o pobieraniu, przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów.

Przede wszystkim wskazano, że narządy ludzkie, służące do ratowania życia nie mogą stanowić przedmiotu obrotu gospodarczego, a w szczególności stanowić źródła dochodów:

Art. 18:

1. Za pobrane od żywego dawcy lub ze zwłok ludzkich komórki, tkanki i narządy nie można żądać ani przyjmować zapłaty lub innej korzyści majątkowej.

2. Zwrot rzeczywiście poniesionych kosztów pobrania, przechowywania, transportu, przetwarzania i przeszczepiania komórek, tkanek i narządów, pobranych od żywego dawcy lub ze zwłok ludzkich, nie jest zapłatą i nie stanowi korzyści w rozumieniu ust. 1.

*3. Minister Zdrowia i Opieki Społecznej określi, w drodze rozporządzenia, zasady i tryb ustalania kosztów pobrania, przechowywania i transportu komórek, tkanek i narządów oraz zwrotu tych kosztów.*²³

23) Zob. art. 18 ustawy z dnia 26 października 1995 r., o pobieraniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, Dz.U. z 1995 r., Nr 138, poz. 682.

Wprowadzono przepisy karne, które w sposób jednoznaczny potwierdzały, że obrót narządami i tkankami ludzkimi, w każdym zakresie (bez wymaganego zezwolenia) jest zabronione.

Ustawodawca dostrzegł także potrzebę ograniczenia wolności obywateli w tworzeniu „drugiego nurtu” obrotu narządami.

Artykuł 19 cytowanej ustawy:

Kto rozpowszechnia ogłoszenia o odpłatnym zbyciu, nabyciu lub o pośredniczeniu w odpłatnym zbyciu lub nabyciu komórek, tkanek i narządów w celu ich przeszczepiania, podlega karze grzywny do 5 000 zł.²⁴

Zapis ten jest nie precyzyjny. Samo określenie „rozpowszechnianie” pozwala przypuszczać, że chodzi tu o osobę, która na przykład rozwiesza ogłoszenia oferując do sprzedaży tkanki lub narządy ludzkie.

Jednak w przypadku zamieszczenia ogłoszenia w gazecie, sprawcą będzie redakcja gazety, która takie ogłoszenie zamieści.

Artykuł 20 stanowi:

1. Kto w celu uzyskania korzyści majątkowej nabywa lub zbywa cudze komórki, tkanki i narządy, pośredniczy w ich nabyciu lub zbyciu bądź bierze udział w przeszczepianiu pozyskanych wbrew przepisom ustawy komórek, tkanek lub narządu, pochodzących od żywego człowieka lub ze zwłok ludzkich, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Jeżeli sprawca uczynił sobie z popełnienia przestępstwa określonego w ust. 1 stałe źródło dochodu, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.²⁵

Przepisy te niestety nie obejmowały całości złożonego problemu ochrony człowieka- jego narządów i tkanek.

Praktycznie dopiero od 2006 roku wprowadzono przepisy szczegółowe przepisy karne dotyczące obszaru związanego z transplantologią. Rozwinięto obszar dotyczący odpowiedzialności karnej, które zostały zapisane w nowej ustawie o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów.

Powielono w niej zapisy ujęte w art. 18, 19 i 20 z 1995 roku o pobieraniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, nieznacznie je modyfikując.

Art.43:

Kto rozpowszechnia ogłoszenia o odpłatnym zbyciu, nabyciu lub o pośredniczeniu w odpłatnym zbyciu lub nabyciu komórki, tkanki lub narządu w celu ich przeszczepienia, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności lub karze pozbawienia wolności do roku.²⁶

Art.44:

1. Kto w celu uzyskania korzyści majątkowej nabywa lub zbywa cudzą komórkę, tkankę lub narząd, pośredniczy w ich nabyciu lub zby-

24) Tamże.

25) Tamże.

26) Ustawa z dnia 1 lipca 2005r., o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, Dz.U.05.169.1411 z dnia 1 lipca 2005r.

ciu bądź bierze udział w przeszczepianiu pozyskanych wbrew przepisom ustawy komórek, tkanek lub narządów, pochodzących od żywego dawcy lub ze zwłok ludzkich, podlega karze pozbawienia wolności od lat 3. 2. Jeżeli sprawca uczynił sobie z popełnienia przestępstwa określonego w ust. 1 stałe źródło dochodu, podlega karze pozbawienia wolności od lat 5.²⁷

Doprecyzowano formy popełnienia przestępstw w tym zakresie:\

Art. 45:

Kto prowadzi działalność przewidzianą przepisami ustawy dla banku komórek i tkanek, bez wymaganego pozwolenia, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Art. 46:

Kto, bez wymaganego pozwolenia, pobiera komórkę, tkankę lub narząd w celu ich przeszczepienia albo je przeszczepia, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.²⁸

Ten stan prawny trwał do 2009 roku, gdzie w nowelizacji ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów dopisano następujące zmiany, które precyzowały zakres odpowiedzialności:

Art. 44:

*1. Kto, w celu uzyskania korzyści majątkowej **lub osobistej**, nabywa lub zbywa cudzą komórkę, tkankę lub narząd, pośredniczy w ich nabyciu lub zbyciu bądź bierze udział w przeszczepianiu **lub udostępnianiu** pozyskanych wbrew przepisom ustawy komórek, tkanek lub narządów, pochodzących od żywego dawcy lub ze zwłok ludzkich, podlega karze pozbawienia wolności **od 6 miesięcy do 5 lat.***

*2. Jeżeli sprawca uczynił sobie z popełnienia przestępstwa określonego w ust. 1 stałe źródło dochodu, podlega karze pozbawienia wolności od roku **do 10 lat.**²⁹*

Ponadto dopisano dwa artykuły:

Art. 46a:

Kto, bez wymaganej zgody wywozi z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub wwozi na to terytorium komórkę, tkankę lub narząd, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.³⁰

Zapis ten jest odpowiedzią na zagrożenia związane z otwarciem Polski na świat, a w szczególności na „rozszerzeniem” granic w związku z wejściem Polski do strefy Schengen.³¹

27) Tamże.

28) Tamże.

29) Zob. Ustawa o zmianie ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów oraz o zmianie ustawy - Przepisy wprowadzające Kodeks karny, Dz.U.09.141.1149.

30) Tamże.

31) Od 21 grudnia 2007 roku Polska stała się członkiem Układu z Schengen.

Art. 46b:

Kto, wbrew przepisom ustawy, nie zgłasza potencjalnych biorców narządów lub szpiku lub komórek krwiotwórczych krwi obwodowej lub krwi pępowinowej na listę albo dokonanych przeszczepień komórek, tkanek i narządów do rejestru przeszczepień albo pozyskanych potencjalnych dawców szpiku i komórek krwiotwórczych krwi obwodowej do rejestru szpiku i krwi pępowinowej, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.³²

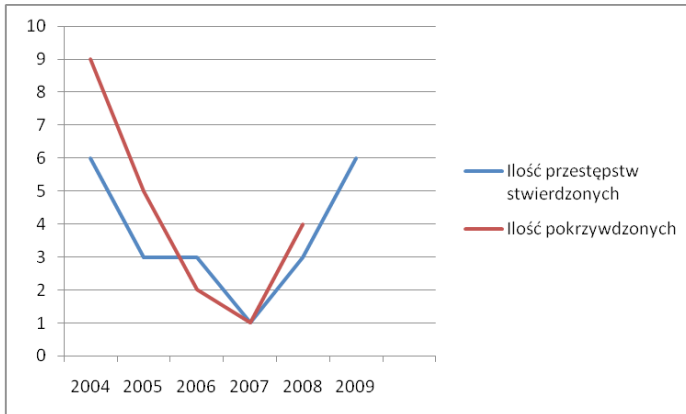
Przepis ten doprecyzował odpowiedzialność karną wynikającą z nie dopełnienia obowiązków lub przekroczenia uprawnień przez podmioty, które z mocy ustawy mają obowiązek takich czynności.

Handel ludźmi w Polsce. Wybrane statystyki

Przeciwdziałanie i ściganie handlu ludźmi (w tym nielegalnych adopcji) w Polsce do 2010 roku odbywało się w ramach art. 253 kk.

Ilość przestępstw stwierdzonych oraz ilość osób pokrzywdzonych handlem ludźmi ilustruje rysunek 1.³³

Rys. 1. Handel ludźmi- przestępstwa stwierdzone oraz osoby pokrzywdzone.

Jak wynika ze statystyk Komendy Głównej Policji, od 2007 roku obserwujemy gwałtowny wzrost liczby przestępstw handlu ludźmi. Być może, jest to spowodowane z jednej strony zwiększeniem się aktywności Policji w zakresie zwalczania tego zjawiska. Z drugiej strony ilość stwierdzonych przestępstw (ich wzrost od 2007 roku) może mieć związek z otwarciem granic wobec przystąpienia Polski do strefy Schengen.

32) Tamże.

33) Źródło Komenda Główna Policji.

Przestępstwa, które były rejestrowane przez Policję, a mogły mieć związek z handlem ludźmi były ujęte statystycznie w ramach pedofilii, pornografii dziecięcej oraz przestępstw okołoprostytycyjnych. Należą do nich: stręczycielstwo (nakłanianie do prostytucji) , sutenerstwo (czerpanie korzyści z czyjegoś nierządu) czy kuplerstwo (ułatwianie prostytucji). Trudno zatem, z ogólnej liczby wszystkich przestępstw wyodrębnić tylko te popełnione w związku z handlem ludźmi. Dotyczy to choćby przestępstwa zgwałcenia, które obejmują wszystkie przypadki wykorzystania seksualnego człowieka.

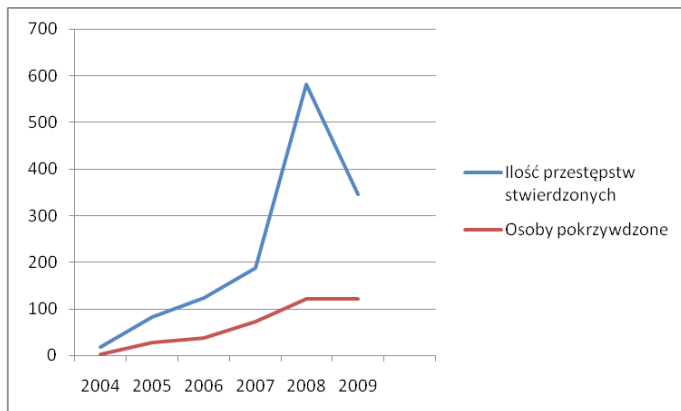
Szczególną ochroną objęto osoby małoletnie. Dotyczy to ścigania przestępstw okołoprostytycyjnych, jak też o podłożu seksualnym czy pornograficznym. Nowelizacja art. 115 § 22 kk wprowadza zaostrzenie, że wykorzystywanie małoletniego „w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy” stanowi przejaw handlu ludźmi. A zatem w przypadku osoby małoletniej, do bytu przestępstwa handlu ludźmi nie jest wymagany element przemocy w zachowaniu sprawcy wymieniony w punktach 1-6.

Jak wspominałem wyżej, w Polsce statystyka przestępstw stwierdzonych z art. 253 kk nie była prowadzona z wyodrębnieniem czynów o podłożu seksualnym. Trudno zatem ustalić, ile czynów o zabarwieniu seksualnym w stosunku do nieletnich zostało potwierdzonych. Istnieją jednak kategorie, które z całą pewnością wyczerpują obecnie przyjęte w art. 115§22 kk kryteria handlu ludźmi.

Takim przestępstwem jest produkowanie, utrwalanie i rozpowszechnianie treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej 15 roku życia (art. 202 § 3 kk).

Liczbę przestępstw stwierdzonych oraz ilość osób pokrzywdzonych ilustruje z art. 203 § 3 kk rys. 2

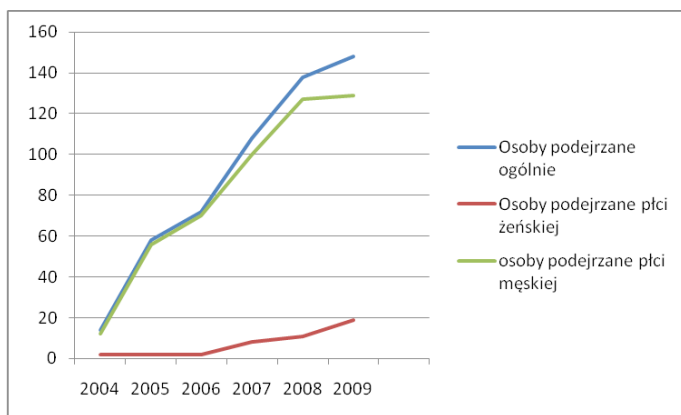
Rys. 2. Liczba przestępstw stwierdzonych oraz ilość osób pokrzywdzonych.

Jak wynika ze statystyk, liczba przestępstw stwierdzonych gwałtownie wzrosła od 2007 roku. Także i w tym przypadku może mieć to związek z wejściem Polski do strefy Schengen. Obserwowany spadek liczby przestępstw od 2008 roku może świadczyć o większym społecznym uwrażliwieniu na tego rodzaju przestępstwa. Liczne dyskusje w mediach jak i skuteczne działania Policji mogły spowodować, że tego rodzaju przestępczość spadła. Świadczyć o tym mogą dane statystyczne dotyczące osób zatrzymanych pod zarzutem produkowania, utrwalania i rozpowszechniania treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej 15 lat.

Liczba osób podejrzanych z art. 203 § 3 kk ilustruje rys. 3.

Rys. 3. Osoby podejrzane art. 202 § 3 kk z podziałem według płci.

Jak wynika z rys. 3, przestępstwo spenalizowane w art. 202 § 3 kk popełniają głównie mężczyźni, to jednak warto zauważyć, że udział kobiet nasila się. Zwiększyła się także liczba osób popełniających tego typu przestępstwo, mimo, że odnotowano spadek ilości przestępstw stwierdzonych w tej kategorii przestępstw.

W ostatnim okresie czasu w mediach pojawia się coraz więcej informacji na temat nielegalnego handlu ludzkimi organami. Także w Polsce problem ten zaczyna stawać się coraz bardziej istotny z punktu widzenia zagrożeń dla bezpieczeństwa.

Liczba przestępstw stwierdzonych z ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów ilustruje rys. 4.

Rys. 4. Ilość przestępstw stwierdzonych z ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów.

Na podstawie danych statystycznych możemy stwierdzić, że do roku 2004 zjawisko handlu organami praktycznie nie istniało dla organów ścigania. Dopiero po nowelizacji ustawy w dniu 01.07.2005 roku pojawiły się pierwsze doniesienia o pojawieniu się handlu organami w Polsce.

Jak widać na rys. 4, zjawisko ma tendencję wzrostową. W 2009 roku stwierdzono 6 takich przestępstw, a tylko w pierwszym półroczu 2010 roku, już 5. Świadczy to być może o ogromnej, ciemnej liczbie tego typu zdarzeń, ale także o rosnącej tendencji do ujawniania i wykrywania przestępstw nielegalnego handlu organami przez organy ścigania.

Handel Ludźmi a Internet

Skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom dla człowieka musi polegać na stałym monitorowaniu przejawów przestępczych w celu możliwie szybkiego reagowania poprzez dostosowywanie przepisów prawa do zmieniającej się rzeczywistości. Szczególnie istotne jest to w związku z dynamicznie rozwijającym się Internetem. Dotyczy to przede wszystkim wykorzystania Internetu jako medium, w którym można szybko i bezpiecznie zamieszczać ogłoszenia.

Specyfika Internetu pozwala selektywnie bądź w sposób dowolnie szeroki docierać do osoby, które mogą stać się potencjalnymi klientami/ofiarami przestępczego procederu.

Wiele z przejawów przestępczości handlu ludźmi nie mogłaby się rozwijać tak dynamicznie bez udziału w nim środków masowego przekazu, a w szczególności Internetu. To za jego pośrednictwem istnieje możliwość uzyskiwania danych dotyczących klientów, jak też potencjalnych ofiar.

Przede wszystkim trzeba powiedzieć, że Internet to skarbnica wiedzy na temat człowieka. W zależności od jego aktywności w świecie wirtualnym, możemy uzyskać więcej lub mniej informacji. Ma to ogromne znaczenie ze względu na możliwości dotyczące weryfikacji osób pod kątem ich podatności na działalność przestępczą. Na podstawie wiedzy uzyskanej z Internetu możemy zdobyć wiedzę na temat preferencji seksualnych, gustów czy statusu materialnego interesującej nas osoby. Analizując tylko historię odwiedzanych stron, możemy stwierdzić, czy dana osoba będzie w kręgu zainteresowania danej grupy przestępczej.

Także wertowanie czy zamieszczanie ogłoszeń o pracę wskazuje, że osoba może być podatna na przykład na anonse dotyczące atrakcyjnej pracy.

Dzisiaj Internet daje możliwość bezpośredniego skierowania ogłoszenia do tylko kilku (bądź jednej) wybranych osób. Powoduje to, że ogłoszenia trafiają bezpośrednio do osób zainteresowanych. Zmniejsza to ryzyko wykrycia przez Policję czy inne służby państwowe.

Internet to z jednej strony anonimowe środowisko, gdzie można realizować siebie w dowolny, często niezgodny z prawem sposób. Z drugiej jednak wiele osób nie zdaje sobie sprawy, jakie istnieją możliwości inwigilacyjne oraz szpiegowskie.

Prostytucja w Internecie

Ogłoszenia internetowe stanowią intratne źródło pozyskiwania klientów. Dziś sprawnie działająca strona internetowa jest odwiedzana przez ogromną rzeszę internautów. Daje to ogromne możliwości marketingowe. Przykładem mogą być specjalnie tworzone strony z anonсами prostytutek.

Kobiety, które chcą skorzystać z możliwości marketingowych danej firmy, po uiszczeniu odpowiedniej kwoty pieniężnej są zobowiązane do umieszczenia na stronie swojego zdjęcia oraz telefonu komórkowego. Niektóre ze stron posiadają w swojej bazie ponad 7500 zarejestrowanych prostytutek.

W Polsce problem prostytucji szczególnie dotyka młodzież. Emisja filmu „Galerianki” w reżyserii Katarzyny Rosłaniec zapoczątkowała publiczną dyskusję na temat skali tego zjawiska, ale także mentalności współczesnej młodzieży. Okazało się, że problem istnieje, choć nadal nie znamy jego skali. Jest to szczególnie niepokojące, gdy prostytucja nieletnich zostaje w jakiś sposób usprawiedliwiona i umocniona przez środowiska, w których dorastają nieletni. Jako przykład można podać stronę internetową, która ogłaszała się w taki sposób: „dla suczek, foczek i prawdziwych lolitek”. Na stronie tej przedstawiano „pozytywne strony” bycia *Galerianką*,³⁴ dając do zrozumienia, że prostytucja to tylko sprytne i umiejętne radzenie sobie z brakiem środków finansowych. A przecież często w ocenie młodych ludzi, miarą sukcesu dzisiejszego dorosłego człowieka jest umiejętność zdobywania jak największej ilości dóbr materialnych. Pogląd taki także dominuje w większości pism czy filmów dla młodzieży. Pojawienie się takich stron internetowych powoduje, że mogą one sprawiać wrażenie, że są legalną formą reklamy propagującą inny, nowy i bardziej atrakcyjny sposób na życie. Skutkiem tego prostytucja staje się nie patologią, ale nowym stylem zachowania. Skutkiem tego *Galerianki* zaczynają być postrzegane przez koleżanki (a także przez nie same) nie jako prostytutki, ale jako sprytne i zaradne życiowo dziewczyny, które są silne i umieją radzić sobie w drażącym świecie. Umacnia to powstawanie swego rodzaju mody bycia *trendy*, gdzie miarą sukcesu jest zdobywanie bogatych klientów. Stanowi to element rywalizacji między koleżankami w zakresie zdobywania środków materialnych, prezentów, a często także i wpływów.

Nielegalna adopcja

Nielegalną adopcją w Polsce zajmują się często wyspecjalizowane „firmy”, które za pośrednictwem Internetu oferują pomoc w oddaniu dziecka na wychowanie. Na forach internetowych ogłaszają się osoby, które za określone kwoty pieniężne organizują tego rodzaju transakcje. Często są to duże organizacje posiadające własnych prawników oraz bazy klientów.

W świetle nowelizacji kodeksu karnego ogłoszenia te będą z pewnością zmodyfikowane pod względem treściowym.

Problem nielegalnych adopcji jest szczególnie istotny, gdy zaczyna dotyczyć związków homoseksualnych. W oparciu o ten przepis prawny osoby takie mogą dokonywać nielegalnych adopcji.

34) Zob. www.Galerianki.pl.

Obecny system prawny nie stanowi zbyt dużej przeszkody w podejmowaniu wychowania dzieci przez pary homoseksualne. Obecnie tocząca się dyskusja na temat związków partnerskich w dużej mierze dotyczy problemu adopcji dzieci lub ich wychowywania w ogóle. Brak miarodajnych badań nie daje podstaw do opowiadania się za lub przeciw posiadaniu potomstwa przez pary homoseksualne. Problem jednak dotyczy samych uwarunkowań prawnych, dających otwartą drogę dla wszystkich chętnych z pominięciem prawnego nadzoru państwa nad tym problemem.

Kolejnym przejawem handlu ludźmi stanowią anonse kobiet, które za określoną kwotę pieniężną są gotowe donosić ciążę, a następnie zrzec się dziecka na korzyść osoby, z którą zawarły umowę.

Powstało nowe określenie *Surogatka*, czyli uczynienie sobie źródła dochodu z donoszenia zainstalowanej w macicy zapłodnionej *in vitro* komórki jajowej innej kobiety.

W obecnym systemie prawnym w Polsce, takie praktyki nie stanowią naruszenia prawa. W przypadku wystąpienia komplikacji w realizacji umowy między stroną zlecającą a wykonującą wszelkie kwestie reguluje sąd na zasadach ogólnych.

Z uwagi na to, że Polska nie ratyfikowała Europejskiej Konwencji Bioetycznej, proceder ten jest legalny.

Istnieją strony internetowe, gdzie można zarejestrować się jako potencjalna *surogatka*, skorzystać z jej usług, ale także sprzedać i kupić komórki jajowe, spermę oraz podyskutować na podobne tematy na forum.³⁵

Handel organami

W Internecie można znaleźć wiele ogłoszeń dotyczących handlu organami i tkankami ludzkimi. Ściganie procederu handlu organami jest realizowane na gruncie ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów.³⁶

Ściganie sprawców jest praktycznie bardzo trudne. Powodem tego jest trudność w określeniu zakresu odpowiedzialności sprawcy dotyczącej handlu ludźmi. Stąd też w większości sprawy dotyczące handlu organami są trudne do udowodnienia.

Handel narządami w Polsce z pewnością ma miejsce. Trudno jest jednak oszacować jego rzeczywisty rozmiar. Dobrym przykładem, jak bezradne jest Państwo Polskie jest wywiad z prof. dr. hab. Dariuszem Pa-trzałkiem na temat tego zjawiska.³⁷

35) Zob. www.surogatka.pl [dostęp: 18.07.2010].

36) Dz. U. z 2005 r., Nr 169, poz. 1411.

37) Zob. wywiad z dnia 19.10.2009r http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,W-Polsce-dopuszcza-sie-nielegalny-handel-organami,wid,11609699,wiadomosc_video.html?icaid=1a945. [dostęp: 12.10.2012].

Handel ludźmi jako obszar przestępstw okołogzystencjalnych

Problematyka handlu ludźmi w odniesieniu do dzisiejszych realiów świata współczesnego jest zjawiskiem, które stale zmienia swoje oblicze.

Popularna nazwa „handel ludźmi” została zaczerpnięta z czasów niewolnictwa i zazwyczaj jest z tym kojarzona.

Niestety, współczesny świat i jego złożoność wymaga, aby na nowo podjąć próbę właściwego zdefiniowania tego zjawiska.

W zakres nowej definicji trzeba wpisać następujące zjawiska:

1. Handel ludźmi jako zjawisko współczesnego niewolnictwa.

a) handel kobietami (prostytcja, pornografia, żebractwo, praca niewolnicza,

b) handel dziećmi (żebractwo, praca niewolnicza, nielegalna adopcja, pornografia.

2. Zmuszanie do określonych zachowań.

a) zmuszanie do pracy niewolniczej, żebractwa, pornografii, prostytucji,

b) zmuszanie do zawarcia małżeństwa.

3. Nielegalny obrót tkankami i narządami.

a) pozyskiwanie, nakłanianie i czerpanie korzyści majątkowych z handlu tkankami i narządami,

b) świadczenie usług medycznych,

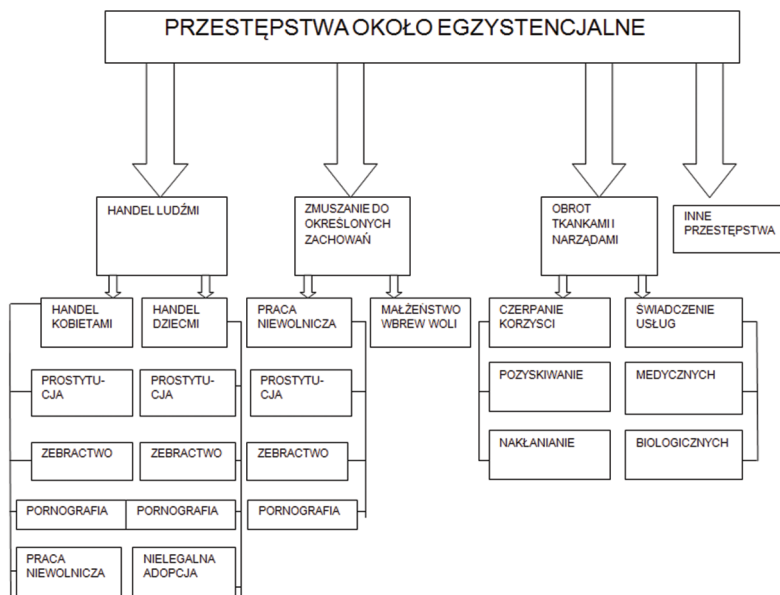
c) świadczenie usług biologicznych (zjawisko surogatek).

4. Inne zjawiska.

Jak widać, przestępczość związana z zagrożeniami wolności człowieka jest obszarem znacznie przekraczającym zakres samego tylko handlu ludźmi.

Rys. 5. Złożoność problematyki współczesnego handlu ludźmi.

Sądzę, że obszar ten można wstępnie określić jako zbiór przestępstw skierowanych w podstawowe- egzystencjalne prawa ludzkości, bez których człowiek nie może być prawdziwym człowiekiem.

Zatem obszar związany z tą problematyką można określić jako przestępczość około egzystencjalną. W ten zakres wchodzi wszelkie formy działalności przestępczej, które skierowane są bezpośrednio w byt człowieka - jego człowieczeństwo.

Otwarcie Polski na świat, a w szczególności zniesienie granic państwowych spowodowało, że pojawiły się różne nowe formy działalności przestępczej, wcześniej nieznanie organom ścigania.

Na świecie handel żywym towarem jest zjawiskiem często ugruntowanym historycznie, a nawet kulturowo. Niemniej jednak, bez względu na to, czy współczesne niewolnictwo jest zjawiskiem akceptowanym w danej zbiorowości ludzkiej (często przez rodziców, a nawet przez same ofiary), to zawsze jednak jest to łamanie podstawowych praw człowieka, jakimi są prawo do wolności i samostanowienia.

Problematyka przestępstw około egzystencjalnych jest dziś szczególnie istotna. W dobie upadku norm i wartości, wszechobecnej dehumanizacji dbałość o to, aby ludzie byli wolnymi i równymi sobie jest dziś bardzo ważna.

Postęp oraz rozwój nauk, szczególnie medycznych i informatycznych wciąż generuje nowe oblicza zagrożeń. Stąd też ważne jest, aby nowe zjawiska przestępcze, a w szczególności te, które godzą w bezpośrednio, w egzystencjalne prawa człowieka były stale monitorowane i zwalczane ze stanowczością, na jaką mogą zdobyć się cywilizowane narody współczesnego świata.

Biografia:

Bauman Z., *Płynne czasy. Życie w epoce niepewności*, Sic!, Warszawa 2007.

Cialdini R., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, GWP Gdańsk 2011.

Dovidio J., Gaertner L. i inni, *Współczesna tendencyjność rasowa*, [w:] Miller A. (red.), *Dobro i zło z perspektywy psychologii społecznej*, WAM, Kraków 2008

Fukuyama F., *Koniec człowieka*, Znak, Kraków 2008.

Huntington S., *Zderzenie cywilizacji*, Muza, Warszawa 2008.

Karsznicki K., *Ściganie przestępstwa handlu ludźmi w Polsce*, Ośrodek Badań Handlu Ludźmi UW, Warszawa 2010.

Miller A. (red.), *Dobro i zło z perspektywy psychologii społecznej*, WAM, Kraków 2008.